

In memoriam Ida Henssen.

© Niets uit deze uitgave mag worden openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopy, microfilm of op welke andere manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Alle personages, toestanden, gebeurtenissen en instellingen in deze roman zijn louter denkbeeldig. Elke gelijkenis met de werkelijkheid berust bijgevolg op het toeval.

Er is de theorie dat de Heilige Graal niets meer en niets minder is dan een representatie van het Goddelijke in jezelf. Het vinden van de Heilige Graal is dan dus het vinden van de Goddelijkheid in jezelf (de spirituele kwaliteiten van zijn of haar eigen Zelf), wat voor velen van ons ook een zeer zware zoektocht kan zijn. Vandaar dat niet iedereen de Heilige Graal vindt.

INLEIDING

Het is een wolkeloze avond. Zoals zo vaak zijn mijn vader en ik hier weer aan het wandelen. Wandelen en vertellen. Ik ben blij dat ik er ben, denk ik bij mezelf. Dat ik weer rondloop in dit gebied dat voelt als thuis. De wassende maan komt op boven het Stammenbos. We zijn vanuit Sweykhuisen richting Stammenhof gelopen. Het is diep in de herfst. We praten en ondertussen wandelen we ergens naartoe. Praten over gangbare zaken die de geest zo vaak bezighouden. Vanaf boven hadden we al een uitzicht gehad op het dal. Het dal van de Geleenbeek. Gevuld met kleine lichtjes van huizen. Doorsneden door een spoorlijn en een autoweg, maar in sommige hoekjes nog aardig bewaard gebleven. Bos is er hier in elk geval in voldoende mate voorhanden. De steile berg vanaf het plateau naar beneden is door de hulp van de maan goed te herkennen. En het zachte maanlicht maakt mooie schaduwen tussen de bomen. Kleine vlekken van licht waar ik elk moment verwacht kabouters te zien wegschieten. Beneden in het dal is het aangenaam, dit omdat we beschut zijn tegen de wind die over het plateau ongehinderd en hard blaast. Het is een mooie avond. We zijn op weg naar het station van Spaubeek. Links ligt, door vele lichten in vol ornaat, tegen de hoge steilrand van het plateau van Puth, Moorheide genaamd, het voormalige Retraitehuis. Een

enkel moment staan we stil en de geborgenheid van deze kleine inham tussen de steile hellingen van het plateau wordt duidelijk voelbaar. De maan domineert het geheel op haar eigen wijze; zacht, voorzichtig, maar krachtig. Aan onze rechterkant steekt de Annakapel contrasterend af tegen de naakte boomtakken op de achtergrond. Onduidelijke herinneringen zijn evident op de achtergrond van mijn gedachten. Door de twee grote neogotische ramen in de zijkant van de Annakapel vallen twee bundels licht naar buiten. Onweerstaanbaar wordt ik tot dit tafereel aangetrokken. Het is zeker tegen elf uur in de avond en ik kan niet begrijpen waarom er nu licht zou moeten branden in dit gebouw. Misschien wordt er wel een kerkdienst gehouden ter ere van Sint Anna? Het geheel van raadsels is in elk geval mysterieus genoeg om uit te zoeken wat er nu precies aan de hand is. Een paar ogenblikken later lopen we er naar toe. Het kronkelende weggetje, dat we volgen, loopt naar de huizen van het gehucht Oude Kerk. Boombladeren maken dat het wegdek glinstert in het avondlicht. Het gehucht wordt Oude Kerk genoemd omdat op de plaats waar de Annakapel nu ligt, vroeger de Oude Kerk van het dorp Spaubeek stond. Voor de meeste mensen om onduidelijke redenen op deze ver afgelegen plaats gebouwd. Een ieder die geschoold is om naar het landschap te kijken ziet echter dat het gehucht Oude kerk iets hoger ligt dan zijn omgeving. Het is een iets

hogere, en daardoor drogere plek, omringd door broekland, beemden, zomp en woeste grond. Omringd door een constante wateraanvoer van de lokale waterloopjes, de Dijkervloedgraaf en het Hoogbeeksken. Het droge 'eiland' in de beemden van de Geleenbeek heet een erosierest.

Al deze gedachten schieten door mijn hoofd als we de eerste huizen van het gehucht naderen. Hierdoor komt het mij niet vreemd voor om op deze wat hogere plaats, in het midden van een grote meanderbocht van de Geleen een kleine nederzetting te stichten. De huizen en hun omgeving liggen in diepe rust. Dit maakte dat we zelf ook wat zachter gaan praten om deze idylle niet te verstoren. De Annakapel wacht uitbundig op ons, doordat de ingang openstaat en we van verre al het interieur kunnen zien. Recentelijk een goede restauratiebeurt gegeven blijkt het er van binnen mooi uit te zien. Eenvoudige houten banken aan weerszijden van het gangpad, met een simpele, maar doeltreffende doorlopende accentuering in de vorm van zich herhalende motiefjes op de muren hierachter, die me meteen aan de Waldalgesheim-stijl laat denken. In het koor twee beelden: Eén van Maria, aan de linkerkant en in het midden een wat groter beeld van Anna-te-drieën.

Vreemd toch denk ik terwijl we naar binnen kijken en de geur van kaarsvet ruiken. Vreemd, op deze plek een kapel, ter ere van St.-Anna. Waarom? Wat bracht de mensen ertoe om juist hier, in deze tijd Spaltbeche genoemd, ooit een kerk te bouwen? Vermoedelijk een houten gebouw, hier neergezet in de periode rond 1000. Later vervangen door een stenen gebouw. Het kerkhof hiervan is nog steeds aanwezig. Rechts ligt het voormalige huis van de koster. In die tijd in deze streken de Offerman genoemd. Wat nog vreemder voor mij is, is dat men het nodig vond om op deze plek nadat de oude kerk met veel tam-tam was afgebroken, hier in 1867 een kapel te bouwen. Op de plek waar vroeger een speciale uitbouw aan de zuidzijde van de kerk was, ook Annakapel geheten. Een nieuwe kapel te bouwen. Het is vrij gebruikelijk om in een gedeelte van een kerk, vaak een zijbeuk, een aparte kapel, of een klein altaar, erop na te houden voor een andere heilige dan waar de kerk aan gewijd is. Een plattegrond van de oude kerk laat echter zien dat het niet gaat om een zijbeuk maar om een speciale uitbouw, gewijd aan Sint Anna.

Het is mede hierom dat het voor mij onmiskenbaar is, dat deze plek iets heeft. Beelden komen in me op en mijn fantasie begin te hollen; zonder dat ik er erg in heb begin ik deze plek ervan te verdenken dat om een of andere, mij nu nog geheel duistere reden, hier een continu

devotie heeft plaats gevonden van Sint Anna, het christelijke symbool voor 'De Grote Moeder' in de middeleeuwen.

Het verhaal

In een zonovergoten, pastorale, bucolische dalkom van de bovenloop van de Platsbeek streken ze neer. Het waren beeldhouwers, kunstschilders, keramistes, bronggieters, glasblazers, historici, etc. Ze waren allemaal lid van de 'gemeenschap' van de Graal'. De leiders waren de bronggieter Xander, de beeldhouwer Merin en de kunstschilder Florian. Dit is ons Walhalla, zei Merin. Xander liep onwillekeurig naar een pand met een klokgevel. Ik denk dat ik hier wel mijn bronggieterij kan vestigen. Florian keek naar het erf van een vakwerkhuisje. Idyllisch mompelde hij. Ik zou hier graag willen wonen. De beeldhouwer Merin vond een pand tegenover dat van Florian met een kenmerkend Limburgs wegkruis. Typisch dat volgens de gevelstenen vrijwel bijna alle panden stammen uit het midden van de 18^e eeuw. Dat was toch de tijd van de bokkenrijders?, zei Florian.

De menigte verspreidde zich. Men ging wonen in Brand, Helle, Grijzegrubben en Tervoorst. Marnix was de historicus van het geheel hij analyseerde waar de namen van de buurtschappen aan de bovenloop van de Platsbeek, ook wel bovengehuchten genoemd, vandaan

kwamen: Eén van de bovengehuchten is Grijze grubben afgeleid van 'gries=grof zand, grind, kiezel', 'grubben' staat voor droogdalen.

In dit Grijze grubben stikt het van de 19e eeuwse boerderijen. Er is zelfs ergens een mestvaalt te ruiken. Het meest interessant zijn cafézaal Wouters en een geheel opnieuw opgetrokken vakwerkhuis uit ca. 1740 met mergelstenen fundering. Een 19e eeuwse hoeve met twee poorten opgetrokken uit speklagen, waarvan de mergelstenen wit gepleisterd zijn. Uiteindelijk komen we bij de kapel en de gevelsteen: 'In het hōfke, 1893' en van daaruit gingen we omhoog naar het Strepenhuis (het Nieuwhuis, 1794). Na 1200 waren, zoals gezegd, de mogelijkheden voor de stichting van nieuwe agrarische nederzettingen vrijwel uitgeput. De meeste nederzettingen die daarna tot stand kwamen werden bewoond door keuters en landarbeiders.

Een ander belangrijk onderscheid is dat tussen ontginningen die aansluiten bij het bestaande cultuurland en ontginningen die dat niet doen.

In het eerste geval schuift de grens van het cultuurland steeds verder op vanuit een bestaande nederzetting. Zodra de afstand tot de nederzetting te groot wordt, worden boerderijen gesticht aan de dan bestaande rand van het cultuurland. Aan de overzijde van het bouwland ontstaat op deze wijze een dochternederzetting (in dit geval het Nieuwhuis).

Nieuwhuis.

Verder op weg via de Hounasweg (den Ouden Asweg) naar het Nuther Kruts. De laatste datering van dit vaker vernield kruis is van 1980. *Nuth-Wieënweg-Vloedsgraaf: Groot gietijzeren kruis onder een oude lindeboom. Tekst: INRI. In ere hersteld door Zef Clootz (1986).*

Het Nutherkruts.

Het Nuther kruis (kruts) op het einde van de holle weg staat er meer dan driehonderd jaar. Hier zou in 1707-1708 door een hevig noodweer een boerenknecht uit Merkelbeek door de bliksem zijn gedood samen met zijn twee paarden. Vanaf die tijd heeft het kruis tussen de twee lindebomen er zeker gestaan. De oude lindeboom worden vanwege zijn vorm ook wel de 'vork van Nuth' genoemd. Het kruis is van massief gietijzer en behoort net als het kruis op de Rijksweg- tot de oudste wegkruisen in Nuth.

Op dit punt hebben we, over het plateau, uitzicht op de kerk en de watertoren van Schimmert (al in 847 vermeld onder de naam Schinmortera), de kerk van Klimmen, Nuth, Vaesrade, Puth.

Wegkruis

*Hier staat
dat kruis te bestaan
oud roest
alleen gelaten*

*ijzig snijdt
de winterwind
geen ziel
om mee te praten*

*ik maak een krans
van maretak:
hulde*

*aan Hem die stierf
voor ons
alleen*

aan zoveel wegkruisen

Pand met speklagen in Terstraten.

Waren de panden niet opgetrokken uit vakwerk dan waren ze wel gebouwd d.m.v. speklagen. Een 'band', 'spekband' of 'speklaag', is in de bouwkunst een horizontale versiering in een gevel. Vaak is het een doorlopende horizontale strook in baksteen of natuursteen, aangebracht tussen de normale lagen baksteen. Een speklaag wordt meestal gebruikt om voor wat meer afwisseling of levendigheid te zorgen in een gevel. Lichte natuurstenen banden tussen donkere, vaak rode, lagen baksteen worden ook wel speklagen of spekbanden genoemd.

Vakwerkhuis in Terstraten.

Onder in het dal van de Platsbeek tref je de vakwerkhuisen aan. Je weet gewoon niet waar je moet kijken. Terstraten komt van het Latijnse *strata*: d.w.z. verharde weg. Het betekent 'aan de straat'. Verder gaat de weg over de Platsbeek heen naar de Brand of in het Limburgs Brant. 'Brand' (G'ne Brant) is een gehucht behorende tot de gemeente Beekdaelen. Het is een van de zogenaamde *Bovengehuchten* van Nuth en ligt in de nabijheid van de Platsbeek.

Het gehucht bestaat uit een vijftal aan de *Branterweg* gelegen huizen. Deze weg, de Branterweg genoemd, verbindt Tervoorst met Helle. Twee huizen zijn voorzien van vakwerk, waaronder een boerderij met het opschrift *Op genne Brant*. De vakwerkhuisen zijn gebouwd op een fundering van maaskeien.

Op genne Brant.

De naamverklaring van Brand is: het platbranden van een stuk grond als wijze van ontginnen. Misschien verwijst het ook naar een steenbakkerij. Vaak wordt Brand ten onrechte gezien als een onderdeel van het nabij gelegen gehucht Terstraten.

We gingen naar de plek toe naast het pand dat zich 'Op genne Brant' noemde. Het huis bestond uiteraard uit vakwerk met een donkerblauwe poort en een geraniumrode deur met als bovenlicht veelkleurige glas-in-lood ramen met als jaartal boven de deur 1770.

Hellingafwaarts ligt een hoeve met als gevelsteen 1780, dit was vroeger vermoedelijk een café.

Hellerhof.

Als laatste een hoogst gelegen bezocht hij Helle. Helle=diepte, laagte, met als centrum het Hellerhof uit 1670. Verder is er een hoeve te vinden uit 1784. Aan de voet van Helle waren voor 1955 drinkputten, want er was toen nog geen waterleiding en telefoon. In de bocht is eind 2007 een stegelpad aangelegd langs de Platsbeek dat uitkomt bij de bron van deze beek. Een stegel is een soort poortje, waar de voetgangers wel doorheen kunnen maar het vee niet. In sommige streken wordt het 'tourniquet' genoemd.

Sfeerimpressie van Terstraten.

Vervolgens gingen we weer terug naar beneden naar Terstraten. Een waarlijk paradijs voor de kunstschilder. Zoveel vakwerk hadden ze in deze streek nog nooit bij elkaar gezien. Het stamde vrijwel allemaal uit het midden en de late 18^e eeuw. Terstraten met panden uit: 1739 ('Op g'n Dreesj') genoemd. Daar woonden Marnix en Mathilde. Marnix was historicus.

Op g'n Dreesj.